

Twintig jaar Monumentenwet

WERD HET, WAT ERVAN KON WORDEN VERWACHT? (Slot)

door G. W. van Herwaarden

In het eerste deel van dit artikel, gepubliceerd in Heemschut van mei 1982, werd een overzicht gegeven van het rijksbeleid op het terrein van de monumentenzorg tot 1961, in welk jaar de Monumentenwet ging functioneren, alsmede van de wet zelf.

Hunebed D. 8 te Anloo (Drenthe). Er bestaat een aparte lijst van beschermde archeologische monumenten, waarop onder meer 600 grafheuvels, terpen en hunebedden zijn vermeld.

foto: Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort

HET FUNCTIONEREN VAN DE MONUMENTENWET IN DE PRAKTIJK

Wat is tot op heden het resultaat geweest van het ruim twintig jaar toepassen van de Monumentenwet in de praktijk?

Voor 212 gemeenten werd een lijst van *beschermde archeologische monumenten* vastgesteld. Op deze lijsten werden onder meer ruim 600 grafheuvels, terpen en hunebedden vermeld¹²⁾. Deze lijsten werden voorbereid door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). De vaststelling door de Minister c.q. de Staatssecretaris van CRM vond plaats op advies van Afdeling I van de Monumentenraad, de Rijkscommissie voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek.

Tot en met 1980 werd in 117 gevallen gebruik gemaakt van de mogelijkheid beroep op de Kroon in te stellen tegen het opleggen van bescherming. In 4 gevallen stelde de Kroon de Minister van CRM in het ongelijk. Voor alle gemeenten werd, voorbereid door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ) en op advies van de Afdeling II van de Monumentenraad, de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg, een lijst van *beschermde monumenten* vastgesteld. Zowel de beschermde archeologische monumenten als de andere beschermde monumenten werden in het register, bedoeld in artikel 10 van de Monumentenwet, ingeschreven.

De spreiding van de beschermde monumenten over ons land blijkt uit het volgende staatje¹³⁾:

Overzicht van de krachtens artikel 9 van de monumentenwet beschermde monumenten
Stand: 31 december 1980; bron: CBS.

provincie	+ } +							
	1 ¹	2	3	4	5	6	7	8
Groningen	19	16	187	37	627	7	16	287
Friesland	59	24	310	88	2.092	23	30	363
Drenthe	22	5	46	25	93	6	6	242
Overijssel	36	121	93	60	1.522	36	12	675
Gelderland	51	119	285	137	1.693	40	32	733
Utrecht	47	30	104	31	1.926	80	16	455
Noord-Holland	123	57	264	75	9.900	90	112	387
Zuid-Holland	137	118	277	77	4.962	80	97	720
Zeeland	34	27	92	58	2.374	48	17	88
Noord-Brabant	56	72	266	57	1.503	29	24	499
Limburg	27	75	308	37	2.181	34	18	803
Nederland ²	611	664	2.232	682	28.873	473	380	5.252
% v.h. totaal	1.5	1.6	5.3	1.6	69.3	1.1	0.9	12.6

provincie	9	10	11	12	13	totaal	%
Groningen	78	15	5	4	14	1.312	3.4
Friesland	115	38	15	3	26	3.186	7.6
Drenthe	27	-	1	5	8	486	1.2
Overijssel	52	10	10	7	57	2.691	6.5
Gelderland	131	11	5	55	91	3.383	8.1
Utrecht	27	101	24	38	43	2.922	7.0
Noord-Holland	127	64	22	11	77	11.309	27.0
Zuid-Holland	217	113	24	17	101	6.940	16.6
Zeeland	72	18	3	7	38	2.876	6.9
Noord-Brabant	116	9	11	34	55	2.731	6.5
Limburg	98	19	8	83	144	3.835	9.2
Nederland ²	1.060	398	128	264	654	41.671	100.0
% v.h. totaal	2.5	1.0	0.4	0.6	1.6	100.0	

1.) Betekenis der cijfers:

1. overheidsgebouwen; 2. verdedigingswerken; 3. kerkelijke gebouwen; 4. delen van kerkelijke gebouwen; 5. gebouwen en woonhuizen; 6. delen van gebouwen en woonhuizen; 7. liefdadige instellingen; 8. agrarische gebouwen; 9. molens; 10. weg- en waterbouwkundige werken; 11. horeca-instellingen; 12. kastelen; 13. losse objecten, bijv. stoepalen, pompen, zonnewijzers, grensstenen, e.a.

Sinds de inwerkingstelling van de wet werden meer dan 5.000 beroepen ingesteld bij de Kroon. In een vrij groot aantal gevallen werd na overleg bereikt, dat het beroep werd ingetrokken.

De in de hierna volgende tabel vermelde cijfers, ontleend aan de jaarverslagen 1974 tot en met 1980 van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, geven een inzicht in de aantallen toegestane sloopaanvragen, geweigerde sloopaanvragen, geweigerde verbouwingsaanvragen, behandelde afvoeringsverzoeken¹⁴⁾ en binnengekomen subsidieverzoeken.

	sloop verleend	sloop geweigerd	vergunning geweigerd
1974	58	38	60
1975	48	27	106
1976	35	53	108
1977	30	15	73
1978	26	22	76
1979	19	14	24
1980	36	26	44
totaal	252	195	491

	zonder vergunning gesloopt	behandelde verzoeken tot afvoering	ingekomen subsidieverzoeken
1974	3	20	1656
1975	3	13	1947
1976	3	13	2294
1977	1	12	2376
1978	1	24	1969
1979	1	23	3284
1980	4	26	2649
	16	131	16175

162 gebieden werden aangewezen tot beschermd stads- of dorpsgezicht. Bij 17 gebieden is de aanwijzingsprocedure in gang gezet. Op grond van een recente inventarisatie van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg zullen in totaal 332 situaties deze status kunnen verwerven. De spreiding van 'gezichten' over de verschillende provincies blijkt uit het volgende overzicht:

Overzicht van het aanwijzingsprogramma beschermde stads- en dorpsgezichten

Provincie	aange- wezen	in pro- cedure	nog aan te wijzen	tot.
Groningen	4	1	22	27
Friesland	14	4	36	54
Drenthe	16	-	9	25
Overijssel	3	1	15	19
Gelderland	16	2	8	26
Utrecht	26	2	4	32
Noord-Holland	18	4	16	38
Zuid-Holland	22	1	12	35
Zeeland	9	1	7	17
Noord-Brabant	14	-	9	23
Limburg	20	1	15	36
Totaal	162	17	153	332

Bron: nota 'Herinventarisatie van stads- en dorpsgezichten' uitgebracht door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1982

WAT GEBEURDE ER VERDER?

Het uitvoeren van de Monumentenwet, wat neerkomt op het plaatsen van monumenten onder de bescherming van de wet en het toepassen van het vergunningstelsel (de artikelen 14 en 15 van de Monumentenwet), was en is niet de enige activiteit, waarmee de rijksoverheid inhoud geeft aan het rijksmonumentenbeleid. Er zijn nog verschillende andere manieren en methoden om het behoud van monumenten te bevorderen. Het belangrijkste middel is natuurlijk geld, geld niet alleen om restauraties uit te voeren, maar ook om onderzoek te doen, oudheidkundige verenigingen te ondersteunen, publicaties te bevorderen en meer van dergelijke activiteiten.

Hieronder worden bedragen vermeld, die sinds 1959 op de rijksbegroting voorkwamen voor het restaureren van monumenten en voor het ondersteunen van het particulier initiatief:

	1960	1965	1970
1) Subsidies en overige uitgaven ten behoeve van de Monumentenzorg	11.250.000	20.150.000	39.330.000
2) Subsidies aan verenigingen en stichtingen werkzaam op het gebied van de monumentenzorg	68.000	120.000	254.000
	1975	1980	1981
	72.950.999	109.117.000	106.052.000
	1.029.600	1.257.000	1.442.000

Bron: Staatsbladen 1959-1980 met de wetten, houdende vaststelling van Hoofdstuk VI (Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen), later XVI (Departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk) der rijksbegroting voor de dienstjaren 1959-1980.

Hieruit blijkt, dat het CRM-budget voor restauraties in de loop der jaren niet onaanzienlijk is toegenomen. In dit overzicht komt niet tot uitdrukking, dat daarenboven uit de rijkskas nog vele miljoenen beschikbaar kwamen op grond van de Verfijningsregeling monumenten en in het kader van zgn. gericht aanvullende beleid, dat door het Ministerie van Sociale Zaken werd gevoerd. Voorts kwamen middelen beschikbaar ten behoeve van

de uitvoering van het Integraal Structuurplan Noorden des Lands en de Perspectievennota Limburg.

Dan werden de aan het rijk toebehorende monumenten nog gerestaureerd en onderhouden ten laste van het budget van de Rijksgebouwdienst, welke dienst ressorteert onder het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Ook droeg de laatste jaren dat Ministerie krachtig bij aan het herstel van 'woningen met waarde als monument' op basis van de Beschikking Geldelijke Steun Verbetering Particuliere Woningen. In de fiscale sfeer werd voorts nog van rijkszijde bijgedragen aan het monumentenbehoud (artikel 42a van de Wet op de Inkomstenbelasting). In het staatje zijn tenslotte ook niet verwerkt de bedragen, die van rijkswege voor het doen van opgravingen beschikbaar kwamen. Gemiddeld gaat het daarbij de laatste jaren om een bedrag van f 1.5 à f 2 miljoen per jaar.

Voor het restaureren van archeologische monumenten werden geen middelen van enige betekenis beschikbaar gesteld.

De post 'subsidies aan verenigingen en stichtingen, werkzaam op het gebied van de monumentenzorg' is van groot belang voor de vele organisaties, die zich voor het monumentenbehoud inzetten. Maar niet alleen de meeste grote landelijke organisaties, alsmede de Nationale Contactcommissie Monumentenbescherming (NCM) en vele kleinere verenigingen en stichtingen ontvangen jaarlijks ten laste van deze begrotingspost een bijdrage ter financiering van hun activiteiten, ook worden daardoor belangrijke instellingen als de Stichting Monumentenwacht Nederland, de Stichting Historisch Boerderij Onderzoek en de Stichting Kerkelijk Kunstbezit in staat gesteld actief te zijn in het kader van het monumentenbehoud.

En tenslotte memoreer ik de vele activiteiten, die van rijkszijde en dan met name door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg op het terrein van de educatie en de voorlichting zijn ondernomen. Op wetenschappelijk niveau zijn dat in de eerste plaats de delen in de serie 'De Geïllustreerde Beschrijving van de Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst' en verder het onmisbare Kunstreisboek. In de meer populaire sfeer kunnen de boeken 'Kijken naar Monumenten I en II' worden genoemd. Door het geven van medewerking aan werkelijk talloze tentoonstellingen en door het verzorgen van lezingen en voordrachten tot in alle uithoeken

Lange Gracht Maarssen (Utr.). Het 'Gezicht-Maarssen' komt al sinds 1966 in het aanwijzingsprogramma voor, maar is nog steeds niet in het Register ingeschreven en dus nog niet beschermd.
foto: Rijksdienst Monumentenzorg Zeist

van het land werd door de rijksmonumenten-ambtenaren met niet aflatende ijver er naar gestreefd begrip en belangstelling voor het monumentenbehoud te kweken.

Dat met het bovenstaande nog maar zeer summier en globaal is aangegeven, wat het rijk heeft ondernomen om aan de intenties, die ten grondslag liggen aan de Monumentenwet, inhoud te geven, zal voor een ieder, die ook maar enigszins is ingevoerd in deze materie, duidelijk zijn.

CONCLUSIES

Hoe onvolledig het bovenstaande beeld ook is, toch is daaruit naar mijn mening, wel een aantal conclusies te trekken:

1. in het register van beschermde monumenten is het Nederlandse Monumentenbestand thans redelijk goed vastgelegd voor het zover het de monumenten van globaal vóór 1850 betreft;

2. de inventarisatie, selectie en aanwijzing van archeologische monumenten is nog lang niet afgerond;

3. op het punt van de wetenschappelijke beschrijving van het monumentenbestand, zoals die wordt nagestreefd in de serie 'De Geïllustreerde Kunst' bestaat een grote achterstand;

4. het opleggen van bescherming ingevolge de Monumentenwet stuitte aanvankelijk in de jaren zestig op veel weerstand; die weerstanden zijn, in het algemeen gesproken, sterk verminderd; ik trek die conclusie op grond van de volgende omstandigheden:

a. vele aanvullende lijsten kwamen tot stand op daartoe gedane verzoeken van belanghebbenden dan wel van gemeente- of provinciale besturen;

b. de zeer vele verzoeken om in aanmerking te komen voor een restauratiesubsidie;

c. het na overleg in veel gevallen intrekken van een tegen de opgelegde bescherming ingestelde beroep;

d. meer algemeen: de talloze acties, die vooral sinds 1970 worden ontplooid om al dan niet beschermde monumenten te behouden voor sloop, alsmede de vele pleidooien om alle mogelijke objecten onder de bescherming te plaatsen van hetzij de monumentenwet, hetzij gemeentelijke of provinciale monumentenverordeningen;

e. de pleidooien om op gemeentelijk en provinciaal niveau een monumentenbeleid op te bouwen;

5. het opleggen van een wettelijke bescherming biedt geen onvoorwaardelijke garantie, dat het beschermde object ook behouden blijft; het zgn. ruime aanwijzingsbeleid, dat het rijk heeft gevoerd, bergt in zich, dat na een zorgvuldige afweging monumenten weer moeten worden opgegeven, wanneer bepaalde zwaarwegende omstandigheden daartoe nopen; wanneer wordt gezegd, dat de Monumentenwet 'lek' is, zoals b.v. in het geval van de toestemming, die de Staatssecretaris van CRM in 1979 verleende om het landhuis

Kareol in Aerdenhout te slopen, houdt dat naar mening een miskenning in van het krachtens de Monumentenwet gevoerde monumentenbeleid in ons land;

6. door de inwerkingtreding van de wet kwamen de activiteiten van de lagere overheden op het terrein van de monumentenzorg aanvankelijk niet verder tot ontwikkeling¹⁵; in die situatie kwam pas onder invloed van het Monumentenjaar 1975 een wijziging; niet alleen gemeenten, maar ook provincies begonnen zich te bezinnen op hun eigen beschermingstaak en gingen er toe over een eigen monumentenbeleid te ontwikkelen, dat los staat van het rijksbeleid¹⁶.

7. naast twee goed functionerende en goed geëquipeerde rijksdiensten de ROB en de RDMZ, ging de rijksoverheid een aantal andere activiteiten die voor het monumentenbehoud van groot belang zijn, financieren, werd de totstandkoming van een landelijke koepel, de NCM, bevorderd en financieel mogelijk gemaakt, en werd het particulier initiatief ondersteund.

8. in de monumentenzorg gaat jaarlijks een bedrag van vele miljoenen om, dat aan 7.500 personen in 1981 werk verschafte¹⁷.

LACUNES

Met dit alles wil bepaald niet gezegd zijn, dat de monumentenbescherming in ons land nu volmaakt geregeld zou zijn. In het in 1981 aan Staatssecretaris Wallis de Vries aangeboden rapport 'Onderzoek monumentenbeleid', dat in zijn opdracht werd opgesteld door een extern adviesbureau, worden de gebreken in het bestaande systeem scherp geanalyseerd. Onder meer komen als ontbrekende zaken naar voren:

– het niet aanwezig zijn van een financieel statuut; het CRM-restauratiebudget komt niet tot stand op basis van duidelijke indicatoren zoals b.v. de stijging van de bouwkosten. In bezuinigingssituaties blijkt het heel eenvoudig te zijn dat budget weer structureel te verlagen. Dat betekent aan de kant van de particuliere eigenaar, dat het van start laten gaan van een restauratie, nog afgezien van de zich daarbij vaak voordoende technische problemen, door de onzekerheid of er subsidie komt, een ongewisse zaak is, en aan de CRM-zijde, dat het plannen van het restauratiebeleid haast een onmogelijke zaak wordt;

– het niet voorhanden zijn van een onderhoudsregeling; inmiddels is, zoals ik bekend mag veronderstellen, voorlopig voor vijf jaar een onderhoudsregeling voor kerken, kastelen, historische buitenplaatsen en orgels van start gegaan¹⁸; deze regeling zal het bovendien mogelijk maken een zekere aandrang uit te oefenen op het regelmatig onderhouden van beschermde monumenten.

Of het aankopen dan wel eventueel onteigenen van monumenten, die in verval raken, door de overheid moet worden bevorderd, zoals wel is bepleit¹⁸, vraag ik mij af. Het is nl. voor mij nog maar de vraag of de (rijks-)overheid ook de ideale beheerder van dergelijke monumenten zou zijn. Ik zou er de voorkeur aan geven om de eigenaren van dergelijke, vaak 'moeilijke' monumenten als kerken en kastelen, in staat te stellen zelf het beheer over hun eigendommen te blijven voeren. Het zou mij ook niet verwonderen als het beheer in particuliere handen goedkoper blijkt te zijn, dan beheer door een overheid. In uitzonderlijke gevallen dient echter niet te worden gearzeld om langs deze weg een monument veilig te stellen. Ik herinner in dit verband aan het voornemen van het Amsterdamse gemeentebestuur de Cuyperskerk 'De Posthoorn' te kopen.

Wel zou het naar mijn mening aanbeveling verdienen mogelijkheden te scheppen om op ruimere schaal gebieden door de Staat te doen aankopen, die van belang zijn vanwege hun archeologische waarde. Dat geeft de enige garantie, dat de vaak zeer kwetsbare en

De toren van de zg. Vondelkerk te Amsterdam, het meest waardevol geachte religieuze gebouw van de grote bouwmeester Dr. P. J. H. Cuypers. Voordat deze kerk aan een projectontwikkelaar werd verkocht was het – toen al hoognodig aan reparatie toe zijnde – gebouw aan de overheid aangeboden voor een symbolisch bedrag. Bij wijze van uitzondering zou, vooral als het een monument van groot belang betreft, de overheid de mogelijkheid dienen te hebben direct in te springen teneinde zelf het voortbestaan ervan veilig te kunnen stellen.

veelal niet zichtbare bewoningssporen kunnen worden veiliggesteld.

Een andere al jaren in monumentenkringen levende wens is het mogelijk maken van een 'voorlopige bescherming van een gebied, waarvan het voornemen bestaat het aan te wijzen tot beschermd stads- of dorpsgezicht¹⁹⁾. Van de kant van het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening bestaan hiertegen echter tot nu toe bezwaren. Voorts wordt bij herhaling erop gewezen, dat zowel silhouet-bescherming als de bescherming van de omgeving van het monument dringend noodzakelijk zijn.

In de nota 'Monumenten en Samenleving' van dr. N. J. M. Nelissen (1974) worden maar liefst 70 aanbevelingen gedaan om tot een beter monumentenbeleid te komen. Ook in verschillende andere nota's zowel van de heer Nelissen als van anderen zijn vele waardevolle suggesties op dat punt naar voren gebracht.

WERD HET, WAT ERVAN KON WORDEN VERWACHT?

Gemeten aan de verlangens, die de monumentenbeschermers hadden voor een goed functionerend monumentenbeleid in de tijd, dat de Monumentenwet werd voorbereid en in werking trad, kan, dunkt mij, de vraag, die ik boven dit artikel plaatste, niet anders dan met 'ja' worden beantwoord. De hierboven opgesomde lacunes op het terrein van de monumentenzorg, die overigens grotendeels al jarenlang worden signaleerd, laten naar mijn oordeel toch geen ander antwoord toe. Toen de wet er – eindelijk – eenmaal was, is die op ruime schaal gehanteerd. Aan onderzoek, educatie, voorlichting en publicaties is zeer veel gedaan. Het particuliere initiatief heeft zich, veel met steun van de verschillende overheden, krachtig kunnen ontwikkelen en vooral de jaren 70 hebben zich gekenmerkt door een ware restauratie-hausse. Men vergelijk de situatie in ons land met b.v. die in België, dat al sinds 1931 een monumentenwet kent, maar waar men nog niet verder is gekomen dan het registreren van een 2500 monumenten. Tijdens een recente ontmoeting van de Nederlandse Rijksdienst met de Belgische (lees: Vlaamse) Rijksdienst kwam scherp naar voren, hoezeer men daar de in ons land bestaande situatie voorbeeldig acht. Men benijdt ons onze vele actieve organisaties op lokaal, regionaal en nationaal niveau, onze goed geëquipeerde rijksdiensten en onze onderzoeksinstellingen, ons in de Belgische ogen grote budget en het met het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening gecoördineerde optreden. Ook bij een bezoek, dat ik onlangs aan Straatsburg bracht, is mij gebleken, dat men in kringen van de Raad van Europa Nederland voorop vindt lopen op het terrein van de monumentenbescherming. Je zou haast geneigd zijn te denken: De Stuers had het moeten beleven! Maar toch...: de tijden zijn veranderd. De nog betrekkelijk statische maatschappij, die De Stuers kende, is niet meer. Wanneer hij schande riep over een bepaalde situatie, die-

De Vondelkerk ten prooi gevallen aan onherstelbare vernielingen omdat niemand greep op de situatie heeft.

foto's: van Arjan Steehouder, Amsterdam

nen wij ons goed te realiseren, dat het beeld, dat hij zag, niet meer bestaat. De grote vernieuwings- en uitbreidingsgolf, die ons land parallel aan het tot uitvoering brengen van de Monumentenwet heeft overspoeld – ruwweg de periode 1960 tot 1975 – is ondanks de wet voor vele monumenten en historisch belangrijke structuren te veel geweest. De ingrijpende wijze, waarop ons land in die jaren – en ook nu nog – letterlijk op de schop is genomen, is vooral ook aan de archeologisch interessante zaken niet voorbij gegaan²¹⁾.

Vele sporen verdwenen voorgoed.

Een kentering ontstond – mede onder invloed van het Monumentenjaar 1975 – en men ging steeds krachtiger pleiten voor het behoud van zaken, die tot dan toe niet of nauwelijks in het beeld van de monumentenzorg waren verschenen, zoals de zgn. jonge monumenten uit de periode van ná 1850, de volkswoningbouw uit het begin van deze eeuw, boerderijen uit die periode, de monumenten van bedrijf en techniek, en de historische waardevolle parken en tuinen. Ook op het terrein van het oudheidkundig bodemonderzoek verdiepte en verbreedde zich het onderzoek en de belangstelling. Een jonge, en nog niet erg erkende loot aan deze stam is de onderwater-archeologie. Daarnaast dient zich het steeds klemmender wordende probleem van het monumentenbeheer aan, welk vraagstuk in de natuur- en landschapsbescherming al veel eerder tot ontwikkeling is gebracht.

HOE NU VERDER?

In toenemende mate gaan thans stemmen op, die zeggen, dat het onmogelijk praktisch alleen de rijksoverheid kan zijn, die voor een monumentenzorg in deze uitgebreide vorm verantwoordelijk kan zijn. Naar aanleiding van het al genoemde rapport 'onderzoek mo-

numentenbeleid' heeft de Staatssecretaris De Boer van CRM een voorlopig standpunt geformuleerd, waarin hij zich uitspreekt voor een meer gedecentraliseerde opzet van de monumentenzorg. De Staatssecretaris denkt daarbij in het bijzonder aan een verlegging van het beleid naar het gemeentelijke niveau. De stellingname van de Staatssecretaris dient gezien te worden tegen de achtergrond van het streven van zowel de huidige als de vorige regeringen het rijksbeleid te decentraliseren.

Het standpunt van de Staatssecretaris is thans aan een soort inspraakprocedure onderworpen, zodat moet worden afgewacht of het inderdaad die kant uitgaat.

De stelling lijkt mij echter verdedigbaar, dat ook zonder deze rijksdecentralisatiedrift meer ruimte geschapen moet worden voor het voeren van een monumentenbeleid op gemeentelijk en eventueel provinciaal niveau. Ik acht het voor een werkelijk in de maatschappij geïntegreerde monumentenzorg van groot belang, dat men op plaatselijk niveau bepaalt, wat men wel en wat men niet wenst te behouden.

Dat daarbij andere factoren een rol spelen dan de criteria, die het rijk zo geobjectiveerd mogelijk aanlegt, lijkt mij volkomen aanvaardbaar.

De grote rol, die de gemeente kan spelen, bij het geven van inhoud aan een aanwijzing tot beschermd stads- of dorpsgezicht, illustreert, dat een gedecentraliseerd beleid op dat terrein zeer goed mogelijk is.

Hoe dat ook verder zij, het rapport-Van de Bunt en het voorlopig standpunt van Staatssecretaris De Boer, dwingen allen, die geïnteresseerd zijn in de wijze, waarop de monumentenzorg in ons land nu verder moet worden geregeld, tot een diepgaande bezinning daarover. De discussie over deze zaak is gaande, zoals blijkt uit de NCM-studiedagen, NIROV-rapport 'Zorgen om monumenten', het KNOB-rapport 'Monumenten uit de zorgen?' en vele andere publicaties in vak- en andere tijdschriften.

En ondanks de vele en terecht sombere geluiden, die dezer dagen over met name de financiering van de monumentenzorg opklinken – ik denk in dit verband onder andere aan hetgeen Staatssecretaris De Boer heeft gezegd op de NCM-studiedag 1982 – trek ik hieruit toch ook één optimistische conclusie: aan het verschijnsel 'monumentenzorg' wordt niet meer zwijgend voorbij gegaan. De monumentenzorg heeft zich in ons land ontwikkeld tot een algemeen aanvaard onderwerp van overheidszorg, die maar niet 'zo maar' bij een heroverwegingsoperatie weer onder de tafel kan worden geschoven. Daar heeft twintig jaar Monumentenwet het nodige toe bijgedragen en alleen al daarom nam ons Parlement in 1961 terecht de Monumentenwet aan.

Aan ons de taak om dat, wat tot stand werd gebracht, overeind te houden, en om deze monumenten niet het slachtoffer te laten worden van de huidige kille economische situatie. Voor hen, die achter het werk van de Bond Heemschut en de vele van gelijke idealen bezielde organisaties staan, blijft het een kwestie van 'let op uw saeck'. Ik ben er overigens van overtuigd, dat velen dat zullen blijven doen, en dat er dus wel aanleiding is tot bezorgdheid, maar ook tot een zeker optimisme, want té veel mensen zijn zich de afgelopen jaren bewust geworden van het belang, dat monumenten voor hen en hun omgeving hebben ! ²³⁾.

12) voor meer gegevens zie het artikel van drs. R. H. J. Klok 'Archeologische monumentenzorg' in 'Monumenten', jaargang 2, nr. 4, blz. 25-37.

13) jaarverslag 1980 van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, bijlage XVI.

14) uit de verslagen blijkt niet in hoeveel gevallen een dergelijk verzoek leidde tot afvoering van het register.

15) vgl. het in 1980 verschenen rapport 'Zorgen om Monumenten' van het Nederlands Instituut voor de Ruimtelijke Ordening en de Volkshuisvesting (NIROV), blz. 93;

16) recente voorbeelden zijn de monumentennota's van de provincies Zuid-Holland, Friesland en Noord-Brabant en de nota 'Zicht op Stadsgezicht en Monument 2' van de gemeente 's-Gravenhage.

17) vgl. het in opdracht van de N.C.M. door het Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid opgestelde rapport 'Economische aspecten van monumentenzorg', 1982 en de aan de Staatssecretaris van C.R.M. De Boer in 1982 aangeboden nota van de Stichting Vakgroep Restauratie.

18) o.a. door dr. N. J. M. Nelissen in zijn nota 'Monument en Samenleving' in 1974 in opdracht van de Raad voor de Europese Gemeenten opgesteld.

19) vgl. het Structuurschema Natuur- en Landschapsbescherming.

21) zie het in 1982 verschenen ROB-rapport 'Het bodemarachief bedreigt'.

22) ik denk daarbij met name aan de kritische en goed onderbouwde artikelen van de heren Dreimuller en Van Hooren in het blad 'Renovatie en Onderhoud' en aan artikelen in het blad 'Wonen TA/BK', waarin onder meer is betoogd, dat de in de Monumentenwet voorkomende grens van 50 jaar moet worden geschrapt.

23) zie het in opdracht van CRM door H. Ganzeboom opgestelde rapport 'Beleving van monumenten I', 1982.